

УДК 34.06

НОРМАТИВНИЙ ПРАВОВИЙ АКТ (ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА)

Биля І.О., аспірант

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого (м.Харків)

Скільки існує юриспруденція - стільки обговорюється питання про форми виразу, об'єктивації норм права. Відомі такі основні види форм права: правовий звичай, правовий прецедент, судова практика, правова доктрина, договори з нормативним змістом і нормативний правовий акт. Слід відзначити, якщо на ранніх стадіях правові системи складаються в основному із звичаєвого права, то впродовж еволюції суспільства доля нормативних правових актів зростає і на сьогоднішній день складає переважну більшість. Нормативні правові акти є основним джерелом права в країнах романо-германської правової сім'ї і відіграє немаловажну роль у країнах англо-американського права. Така їх значна роль пояснюється рядом переваг у порівнянні з іншими формами права. Від системи форм права залежить така його важлива властивість, як формальна визначеність, яка є засобом вираження його нормативності [6, 279]. Різні форми права володіють різним ступенем формальної визначеності. Так, правовий звичай, під яким розуміємо правило регулювання поведінки людей, що склалося протягом довгого часу застосування і яке офіційно визнане (санкціоноване державою) як загальнообов'язкова норма права, носить консервативний, локальний, характер і має відносно визначений зміст. Судова практика також "...завжди і по необхідності має казуїстичний і невизначений характер"[3, 298]. Казуїстичний партикуляризм, суперечливість, невизначеність, зростаюча кількість прецедентів, що утруднює можливість орієнтуватися у величезній масі судових рішень, обумовлюють падіння ролі прецедентного права [2, 103].

Тому з розвитком суспільного життя, ускладненням суспільних відносин нормативний правовий акт стає пріоритетною формою права завдяки наступним перевагам: за допомогою його чітких і ясних формулювань досягається найбільш точний і повний вираз юридичних норм, що забезпечує єдине розуміння правових приписів усіма суб'єктами правовідносин; саме нормативні правові акти можуть бути оперативно видані, змінені та відмінені, що є важливим з огляду на ріст темпів сучасного суспільного розвитку; положення нормативних актів носять високий рівень узагальнення, що дозволяє охоплювати регулюванням широкі сфери суспільного життя; завдяки певним ознакам, які будуть розглянуті нижче, нормативні правові акти легко систематизуються, що в подальшому дозволяє легко здійснювати пошук необхідного документу; структура та стиль нормативних актів полегшують пошук необхідних положень; нормативні акти є письмовими документами, що дозволяє швидко доводити до відома усього населення зміст нових правових положень.

Однак, визнаючи нормативний правовий акт пріоритетною формою виразу та існування права, не слід забувати про важливу роль інших форм права. Більш того, держава повинна сприяти розвитку і застосуванню звичаєвого права, права судової практики тощо. Правопорядок - багатоаспектне явище, становлення, функціонування і зміцнення якого залежить від історичного розвитку країни, зовнішніх та внутрішніх економічних, політичних, культурних факторів, які знаходяться в постійному розвитку. Для віднаходження справедливого рішення, оптимального регулювання суспільних відносин недостатньо нормативного правового акта, тому що він не є досконалим правовим явищем, його "можливості" в регулюванні суспільних відносин обмежені. Нормативний правовий акт, положення якого характеризуються високим рівнем узагальнення, для прийняття якого необхідно дотримання певного порядку, узагальнення суспільної практики не може передбачити всіх можливих життєвих ситуацій, відразу урахувати розвиток суспільних відносин, що обумовлює таке явище як прогалини в праві. У цьому контексті доцільно визнавати джерелом права юридичну практику, правоположення якої в змозі компенсувати природне відставання норм права від динаміки суспільного розвитку, урахувати конкретні життєві ситуації тощо [6, 272]. Слід на науковому рівні дослідити, в яких сферах, при яких умовах, у який спосіб можна застосовувати прецедентну форму права в сучасних умовах в Україні. Розвиток економічних відносин, міжнародного співробітництва обумовлює тенденцію до визнання в нашій державі таких форм права, як правовий звичай, нормативний договір тощо.

Нормативно-правовий акт є різновидом правового акта, і тому йому властиві ті риси, що і правовим актам у цілому: словесно-документальна форма, вольовий характер. Слід відрізнити нормативні правові

акти від індивідуальних актів. Нормативність акта визначається нормативністю приписів, що він містить. Можна вважати загальноновизнаними наступні зовнішні ознаки нормативності правових актів і їх приписів: неконкретність адресата, можливість неоднократного здійснення правового припису, зберігання дії припису незалежно від його виконання [4, 42-43]. Під нормативним правовим актом розуміється офіційний письмовий документ, спрямований на встановлення, зміну чи відміну правових норм, прийнятий компетентним органом у встановленому порядку. І.С. Самощенко вирізняє наступні риси нормативного акта як джерела права: він повинен видаватися в межах компетенції відповідного органа (посадової особи); нормативний акт повинен відповідати актам органів вищого рівня; передумовою чинності нормативного акта є його опублікування [5, 23-28]. Окрім цього, нормативний правовий акт - це акт нормотворчості, спрямований на встановлення, зміну чи відміну юридичних норм; це акт, що містить юридичні норми (приписи); це акт-документ, у якому формально закріплюється зміст правових приписів і який завжди має письмову форму, якість якої залежить від дотримання вимог нормотворчої техніки в процесі викладення змісту нормативного правового акта.

Отже, для нормативного правового акта як форми виразу права є характерними як особливий стиль викладення, так і особливий зовнішній письмово-документальний вираз змісту нормативних актів, тому він повинен відповідати композиційно-структурним, логічним, мовностилістичним вимогам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.С. Общая теория права. Курс в двух томах. Т.2. - М.: Юрид. лит., 1982. - 360с.
2. Зивс С.Л. Развитие формы права в современных империалистических государствах. - М.: Изд-во Академии наук СССР, 1960. - 216с.
3. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. - СПб., 1897. - 354с.
4. Мицкевич А.В. Акты высших органов Советского государства. М.: Юрид. лит., 1967. - 176с.
5. Самощенко И.С. Основные черты нормативных актов социалистического государства // Сов. госуд. и право. - 1968. - №4. - С. 22-30.
6. Теория государства и права: Учебник / Под ред. В.К. Бабаева. - М.: Юристъ, 1999. - 592с.